

ПЕТЕР Г. Г.,

проректор з правових питань
та розвитку, викладач кафедри
адміністративного та кримінального
права
(Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара)

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.40>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОСМІЧНИХ ВІДНОСИН – ПЕРЕДУМОВА ДОСЯГНЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ КОСМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ (ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ МІЖНАРОДНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В КОСМІЧНІЙ СФЕРІ)

Наростаюче неконтрольоване свавілля в космічній діяльності загрожує людству і перешкоджає співробітництву, а тому необхідний надійний міжнародний правопорядок. Право на безпеку (безпечне життя) – це фундаментальне природне право кожної людини, і жодна сфера життєдіяльності суспільства, в тому числі і космічна діяльність, не може функціонувати нормально тоді, коли не забезпечується кримінологічна безпека.

Теоретичні засади, сутність наукових ідей, що формують зміст концепції кримінологічної моделі космічної безпеки та ролі й можливостей кримінології в вирішенні задач в міжнародно-правовій сфері, розглядалися авторами на базі опрацювання наукових, нормативних і практичних джерел, праць вітчизняних науковців у галузі загального міжнародного права, міжнародного та національного космічного права, кримінології, інших галузей права, зокрема: Антипенко В.Ф., Стельмах О.С., Шишка Р.Б., Дубовіч І., Мозоль С.А., Шемшученко Ю.С. та інші.

Вчений, відомий український юрист В.Ф. Антипенко в концептуальних роботах сформулював позицію щодо інституту міжнародної кримінології, яка має стати ефективним інструментом дієвості міжнародного права, оскільки покликана функціонувати в сфері серйозних порушень міжнародного права (міжнародних правопорушень), зокрема, і міжнародного космічного права.

Міжнародні договори (угоди) та декларації, на яких базується космічне право, не є нормою права і характеризується як «м'яке право», що не забезпечує регуляцію нових відносин між суб'єктами та не запроваджує нові права і обов'язки для учасників, зайнятих освоєнням космічного простору. І головне, в міжнародному космічному праві відсутня елементарна система забезпечення кримінологічної космічної безпеки як країн-учасниць, так і всього людства від протиправної поведінки будь-кого з учасників космічної діяльності. «Проблему ефективності міжнародного права насамперед утворює ситуація, коли злочинні наслідки, що мають місце в міжнародному суспільстві, які є співставними з руйнівним потенціалом світових війн, у сучасних умовах глобальної капіталізації світу на деконструктивному фундаменті фінансової цивілізації, настають в результаті в основному легітимних, правомірних дій провідних держав світу та правлячих еліт» – констатує доктор юридичних наук Антипенко В.Ф. [1. с. 58].

Організація Об'єднаних Націй є однією з міжнародних інституцій, яка впливає на політико-правову систему держав-учасниць космічної діяльності, проте, на жаль, на сьогодні цього замало, оскільки ООН не в змозі забезпечити не те що кримінологічної космічної безпеки, а навіть належної організації роботи

з правового забезпечення космічної діяльності держав-учасниць. Більше того, на жаль, має місце неспроможність ООН забезпечити реальну міжнародну безпеку, зокрема космічну, що сприяє зростанню загрози міжнародному миру. ООН з її декларативними повноваженнями, за своєї неспроможності, останнім часом перебуває в стані паралічу, внаслідок чого, ні Генеральна Асамблея ООН, ні Рада Безпеки ООН, ні його органи не належно та не своєчасно виконують покладені на них важливі функції, щоб зберегти мир і забезпечити в повному обсязі міжнародну безпеку членів міжнародної спільноти.

У цьому контексті Антипенко В.Ф. зазначає: «Криміногенність, криміногенні обставини і чинники тут набувають нових незвичайних для кримінології форм і «образів». Власне кримінологія немов би не помічає (а можливо, і не здатна помічати) їх присутність у міжнародному соціальному житті, не реагує своєю дослідницькою увагою на ці обставини, а отже, міжнародне кримінальне право не отримує адекватних обґрунтувань і рекомендацій щодо змісту міжнародної нормотворчості і кримінально-правового контролю» [1, с. 59].

У статті розкривається недостатня ефективність чинного міжнародного космічного права, його невідповідність сучасним світовим соціально-економічним реаліям, як наслідок, неналежної уваги до кримінологічної космічної безпеки. Кримінологічна модель космічної безпеки має стати одним із пріоритетних напрямків наукових розробок сучасної кримінології та найбільш пріоритетним у системі кримінологічних інститутів, що забезпечать ефективну роботу механізму запобігання та протидії правопорушенням у космічній сфері.

Такий висновок, перш за все, базується на інформації про зростаючу кількість правопорушень в міжнародній космічній сфері та розширення кола чинників, які впливають на відповідний рівень. Виходячи з такого підходу, питання розроблення, аргументації та імплементації в космічне право поняття кримінологічної космічної безпеки уявляється найбільш нагальним.

Вказана тематика актуалізується в умовах стрімкого зростання неконтрольованого свавілля в міжнародній космічній діяльності, що створює нові й незвичні загрози для людства та довкілля. Усе це вимагає великих зусиль юристів і дипломатів щодо перегляду та вдосконалення існуючої системи міжнародного космічного права.

Ключові слова: міжнародне космічне право, кримінологічна модель космічної безпеки, космічний тероризм, кримінологія, космічне право, злочинність, тероризм.

Peter H. H. Legal regulation of international space relations: a prerequisite for achieving criminological space security (prevention and counteraction of international offenses in the space domain)

The growing uncontrolled arbitrariness in space activities poses a threat to humanity and hinders cooperation, thus necessitating a reliable international legal order. The right to security (a safe life) is a fundamental natural right of every individual, and no sphere of society's activity, including space activities, can function properly without ensuring criminological security.

The theoretical foundations and essence of scientific ideas that shape the concept of the criminological model of space security, as well as the role and potential of criminology in addressing tasks within the international legal sphere, were analyzed by the authors based on the study of scientific, normative, and practical sources, including works by Ukrainian scholars in general international law, international and national space law, criminology, and other fields of law, such as: Antypenko V.F., Stelmakh O.S., Shyshka R.B., Dubovych I., Mozol S.A., Shemshuchenko Y.S., and others.

The well-known Ukrainian lawyer V.F. Antypenko, in his conceptual works, formulated a position regarding the institute of international criminology, which should become an effective tool for the functioning of international law, as it is meant to operate in the sphere of serious violations of international law (international offenses), including international space law.

International treaties (agreements) and declarations that form the basis of space law are not legally binding and are characterized as "soft law," which does not regulate new relations between entities nor introduce new rights and obligations for participants involved in space exploration. Most importantly, international space law lacks a basic system for ensuring criminological space security, both for participating countries and for humanity as a whole, from the unlawful actions of any of the participants in space activities.

"The problem of international law's effectiveness is primarily caused by situations where criminal consequences that occur in the international community, comparable in destructive potential to world wars, arise from generally legitimate, lawful actions by leading world states and ruling elites in the modern conditions of global capitalization on the destructive foundation of financial civilization," states Doctor of Law V.F. Antypenko [1, p. 58].

The United Nations is one of the international institutions influencing the political and legal system of space activity participants, but unfortunately, it is insufficient today, as the UN cannot ensure even the basic organization of legal regulation of space activities of participating states, let alone criminological space security. Moreover, the UN is currently unable to ensure real international security, including space security, which increases the threat to international peace. The UN, with its declarative powers and current incapacity, is in a state of paralysis, as neither the UN General Assembly nor the UN Security Council nor its bodies properly and timely fulfill their vital functions to maintain peace and fully ensure the international security of the members of the international community.

In this context, V.F. Antypenko notes: "Criminality, criminal circumstances, and factors here take on new and unusual forms and 'images' for criminology. Criminology itself seems not to notice (and perhaps is not capable of noticing) their presence in international social life, nor does it focus its research attention on these circumstances, and thus international criminal law does not receive adequate justifications and recommendations regarding the content of international norm-making and criminal law control" [1, p. 59].

This article reveals the insufficient effectiveness of current international space law, its inconsistency with modern global socio-economic realities, and as a result, the inadequate attention to criminological space security. The criminological model of space security should become one of the priority areas of scientific research in modern criminology and the most critical in the system of criminological institutions, ensuring the effective functioning of the mechanism for preventing and countering offenses in the space sphere.

This conclusion is primarily based on information about the growing number of offenses in the international space field and the expanding range of factors influencing the corresponding level. From this approach, the issue of developing, justifying, and implementing the concept of criminological space security into space law seems to be the most urgent.

This topic is becoming increasingly relevant in the context of the rapid growth of uncontrolled arbitrariness in international space activities, which creates new and unusual threats to humanity and the environment. All of this requires significant efforts from lawyers and diplomats to review and improve the existing system of international space law.

Key words: *international space law, criminological model of space security, space terrorism, criminology, space law, crime, terrorism.*

Вступ. Безпека протягом усієї історії світової цивілізації була і залишається однією з найголовніших цілей як окремої людини, так і соціальних груп, країн і суспільства.

У юридичній енциклопедії поняття «безпека» означає «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз».

У цьому контексті доречним буде посилення на навчальний посібник «Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України» (за загальною редакцією А.М. Кислого і М.П. Стрельбицького), де вказано, що на початку третього тисячоліття актуальність стратегії забезпечення безпеки зумовлена тим, що проблема існування і розвитку соціумів отримала новий вимір. Він полягає в тому, що не економіка, не політика, а саме питання безпеки стали справді глобальними; необхідним є опрацювання й належне розуміння стану систем міжнародної та національної безпеки, а також визначення пріоритету принципово нових підходів і методів щодо їх забезпечення [2, с. 36].

Що стосується поняття «космічної безпеки», яке є стрижнем досліджень міжнародно-правового режиму безпеки космічної діяльності, яку як робочу дефініцію застосовують при колективному розгляді світовою спільнотою питань, що стосуються космічної безпеки, то «на сучасному етапі розвитку політико-правової думки поняття «космічна безпека» прийнято визначати як безпечний і сталий доступ до космічного простору та його використання, а також свободу від загроз, що виникають у космосі» [3].

Постановка завдання. Метою статті є розглянути особливості космічної безпеки на основі міжнародного досвіду та в умовах глобалізаційних процесів.

Результати дослідження. Праці світових інтелектуалів дали широкий контекст нових досліджень космічних безпекових підтем – мілітаризація космосу, екологічна (космічне сміття), безпечність експлуатації космічних об'єктів та інші, які загрожують безпеці. З огляду на типи загроз і змістовні аспекти, можна говорити, що космічна безпека включає і такі її сфери як: економічну, екологічну, ресурсну, енергетичну, політичну, правову, науково-технічну та цілу низку інших безпеки. Тобто, такий поділ передбачає космічну безпеку як узагальнюючу категорію для безпеки, оскільки космічна діяльність багатofункціональна, охоплює широкий комплекс науково-технічної та промислової інфраструктури, яка працює в єдиному напрямку – освоєння Космосу, що і є визначальним, а вже мета у кожного суб'єкта космічної діяльності – індивідуальна.

У цьому контексті доречним буде посилення на О. Стельмах, яка зауважила: «Незважаючи на надзвичайну актуальність проблеми, в вітчизняному та зарубіжному правознавстві до цього часу відсутні комплексні наукові дослідження проблем міжнародно-правового забезпечення космічної діяльності, чим зумовлюється наявність широкого простору для самостійних творчих пошуків» [4, с. 2]. Саме в своїй дисертації «Міжнародно-правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях» О. Стельмах досліджено поняття та зміст суб'єктів та об'єктів забезпечення космічної діяльності у їх єдності, що обумовлено структурною «двовимірністю» діяльності. Розглянуто ті категорії суб'єктів, які є суб'єктами міжнародно-правових відносин, а також ті, що не будучи такими, задіяні в розбудові режиму безпеки діяльності у космічному просторі. В свою чергу об'єкти забезпечення космічної діяльності досліджувалися відштовхуючись від можливих загроз (ризиків) безпеці, тобто причин небезпек, пов'язаних із провадженням космічної діяльності.

У юридичній спільноті загальноновизнаним є розуміння, що міжнародна космічна безпека – передбачає дотримання всіма суб'єктами міжнародних відносин загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права, і виключає дозвіл розбіжностей і спірних питань з використанням сили або загрози застосування сили. Проте, Антипенко В.Ф. слушно зазначає: «В силу відмінності міжнародного права, як іншої системи права, держава може відмовитись від узятих на себе зобов'язань або відмовитись від їх узяття взагалі (шляхом, відповідно, виходу з договору та неприєднання). Тобто держава може завчасно або в процесі участі в міжнародній нормі права декриміналізувати свою поведінку. У подібних випадках специфічною сферою міжнародної кримінології є визначення криміногенності поведінки держави поза її участю у міжнародній нормі (договорі), її оцінка не лише за еквівалентом

основоположних принципів міжнародного права *jus cogens*, але й зважаючи на міжнародно-правові звичаї, традиції, норми міжнародної моралі» [5, с. 70].

Поняття «міжнародна безпека» вперше було закріплено 27 серпня 1928 р. в Договорі про відмову від війни як знаряддя національної політики або так званому пакті Бріана-Келлога, під яким розумівся «інститут запобігання воєн і профілактики їх зародження». Вищевказаний термін знайшов застосування і широко вживається в Статуті Організації Об'єднаних Націй, резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, резолюціях Ради Безпеки ООН, рішеннях Міжнародного Суду ООН, документах, прийнятих міжнародними організаціями, а також в укладених між державами-учасницями ООН угодах, правових документах, прийнятих на національному рівні, і доктрині міжнародного права.

Проте, в доктрині міжнародного права відсутнє загальновизнане визначення терміну «міжнародна безпека» під яким прийнято розуміти певний стан міжнародних відносин, при якому підтримання миру і безпеки проголошено найважливішою метою, однак «особливої уваги вимагає ще одне з базових положень політичного реалізму – положення про анархічну природу міжнародних відносин, яка й відрізняє міжнародні відносини від сфери внутрішньодержавних» [6, с. 8–9]. Цьому сприяє намагання країн, які зайняті космічною діяльністю, отримати стратегічні переваги в космічному просторі, що є складовою, а точніше новим викликом глобалізаційних процесів та геополітичних інтересів держав-учасників космічних програм. У цьому контексті Антипенко В.Ф. зазначає: «Зважаючи на координаційну сутність міжнародного права (на відміну від ієрархічного внутрішнього права), поведінка держави, що може утворити злочинність, розглядається з позицій оцінки дотримання (чи недотримання) добровільно узятих державою на себе зобов'язань (кримінальність) або поза такими зобов'язаннями (криминогенність)» [5, с. 70].

Таким чином, можна констатувати, що при визначенні космічної безпеки і значущості при цьому людини, простежуються два взаємодоповнюючих напрями: перший, це пріоритетність об'єктної складової космічної безпеки як відображення її об'єктивної природи при здійсненні космічної діяльності та здатності матеріальних і соціальних систем зберігати свою стійкість за наявності різних негативних загроз (екологічних, військових, економічних та інших). Другий, це суб'єктивний характер природи космічної безпеки, за яким беззаперечний пріоритет належить значущості для безпеки суб'єктів її забезпечення, тобто людини. Саме тому, таке розуміння космічної безпеки, як сучасного феномену – освоєння Космосу, і містить у собі не лише елементи міжнародно-правового погляду, а і криминологічного, як механізму убезпечення космічної діяльності, що є свідченням зацікавленості та стурбованості людства станом космічної безпеки.

У літературі безпека від протиправної поведінки (злочинності) дістала назву криминологічної безпеки. У низці публікацій криминологічна безпека розглядається і як мета, і як засіб (забезпечення) її досягнення в загальній системі соціально-правового контролю над злочинністю. Проміжними ж цілями криминологічної безпеки є захист (охорона) від загроз криминогенного характеру на рівні об'єктивної дійсності та суб'єктивного сприйняття стану безпеки. Тому логічним буде визначити предмет криминологічної космічної безпеки (тобто, власне те на що вона має спрямовуватися) – як сукупність необ'єктивних закономірностей космічної діяльності, що виникають у зв'язку з дослідженням і використанням космічного простору, які призводять до прояву шкоди, спричиненої протиправною поведінкою, а саме до природно-екологічних і техногенно-виробничих загроз як усьому людству, так і окремій людині. А системою криминологічної космічної безпеки можна визначити об'єктивно сформовану і конституйовану сукупність правових норм, загально-соціальних та спеціально-криминологічних заходів протидії, а також організаційно-правових засад функціонування спеціалізованих державних (міждержавних) органів, що здійснюють контроль – регулятивну діяльність (адміністрування) у космічній сфері та протидіють протиправній поведінці. Отже, визначальним вектором становлення режиму криминологічної космічної безпеки – є забезпечення вільного від усіляких загроз сталого космічного середовища, з особливим значенням безпеки всього людства та принципу мирних цілей дослідження і використання

космічного простору. Професор Шишка Р.Б. з цього приводу в статті «Правовий режим космічних об'єктів: наукова доктрина» зауважив, що космічний простір та небесні тіла відкриті для дослідження і використання всіма державами без будь-якої дискримінації на основі рівності й відповідно до міжнародного права при вільному доступі до всіх районів небесних тіл. Це створює загальні та локальні загрози для безпеки освоєння космосу [7, с. 64].

Науковцями зроблено досить системну характеристику заходам безпеки в цілому та у площині кримінологічної безпеки, які застосовні і до моделі космічної безпеки. Сформована стійка точка зору, що заходи безпеки – це вид правового обмеження, який використовується для припинення шкідливого впливу джерела підвищеної небезпеки й захисту об'єкта підвищеної охорони, який за своїми основними ознаками суттєво відрізняється від інших видів правового обмеження – заходів покарання й відновлення. Таким чином, розкриття сутності кримінологічної космічної безпеки здійснюється через поняття небезпеки від криміногенних загроз з освоєння Космосу, шляхом застосування особливих цілеспрямованих заходів дії (відмінних від інших каральних та некаральних заходів).

Міжнародний (глобальний) рівень кримінологічної безпеки, на думку багатьох вчених, є першим рівнем з п'яти рівнів кримінологічної безпеки, який безпосередньо і впливає на сферу міжнародної космічної діяльності.

С.А. Мозоль вказує: «Перший рівень кримінологічної безпеки – міжнародний (глобальний) рівень, який включає безпеку людства, тобто міжнародну безпеку. В даний час, з розвитком засобів знищення і можливостей по їх транспортуванню в будь-яку точку земної кулі, з загостренням глобальних проблем, які зачіпають основи існування людської цивілізації, роль міжнародної безпеки значно зростає. Міжнародна безпека передбачає такий стан міжнародних відносин, при якому їх суб'єктам (народам і державам) не загрожує небезпека війни або іншого зазіхання ззовні на існування, суверенний і незалежний розвиток. У періоди загальносвітового кризового розвитку баланс сил та інтересів порушується, суперечності наростають, і може вибухнути регіональна або світова війна.

Міжнародна безпека складається з:

– міжнародної глобальної безпеки – безпеки, яка охоплює весь світ в цілому і впливає на забезпечення безпеки на нижчих рівнях;

– міжнародної регіональної безпеки, в межах якої забезпечуються інтереси груп держав (наприклад, країн Європейського Союзу або країн Співдружності Незалежних Держав)» [8, с. 254].

С.А. Мозоль підкреслює, що будь-який рівень забезпечення безпеки та захисту особистості можна вважати самостійним, оскільки він пристосований до обліку специфічних умов свого прояву і, при цьому, є збалансований зв'язок між рівнями, єдність безпеки особистості та суспільства. Як видається, досягнення загальної теорії безпеки можуть бути перенесені в практику протидії протиправній поведінці в космічній сфері та послужити базою для формування цілісної концепції кримінологічної космічної безпеки.

Отже, враховуючи, що антропогенні загрози в космічній діяльності становлять одну з основних небезпек та провокують виникнення загроз природного та техногенного характеру і пов'язані з цим криміногенні явища та процеси, відповідно, виникає необхідність у посиленні наукового та професійного інтересу до безпекових проблем у освоєнні Космосу. При цьому слід враховувати, що саме делінквентною поведінкою держав, задіяних у процесі експлуатації (використання) Космосу, і створюються загрози безпеці людства, що саме й вказує на криміногенний потенціал порушень правових імперативів та норм міжнародного космічного права. «Адже сьогодні держава – основний діючий на міжнародній арені суб'єкт міжнародного права, тому природно, що від її поведінки залежить можливість реалізації відповідальності за міжнародним правом. Вивчати цю особливу за змістом і масштабом поведінку на потреби упередження міжнародної злочинності мусить особлива, а точніше, інша за змістом і масштабами кримінологічна наука – міжнародна кримінологія. Міжнародна кримінологія зі своїм науковим інструментарієм глобального характеру покликає «вивести» державу із тіні в сфері причинності міжнародної злочинності і надати тим самим предметності міжнародному кримінальному праву» – зазначає Антипенко В.Ф. [5, с. 71].

Проблема кримінологічної космічної безпеки протягом останніх років залишається об'єктом прискіпливого інтересу з боку низки політиків та науковців, а тому ця тема поступово концептуалізується як інтелектуальна проблема. Раніше заходи космічної безпеки та захисту суспільства не завжди схвально сприймалися та втілювалися в практику попередження протиправної поведінки в космічній діяльності. А втім, публікації засобів масової інформації, аналіз наукових публікацій початку XXI століття свідчать про стурбованість та розуміння політиками, наукових кіл ідей, убезпечення суспільства від загроз криміногенного характеру від всезростаючого освоєння Космосу. Відмітним є те, що це сприяє інтенсивному розвитку кримінологічної науки, відродження заходів безпеки відбувається не тільки в межах інструментарію засобів кримінального права, а з позицій кримінологічної концепції, яка спрямована на системний та комплексний вплив на протиправну поведінку держав-учасниць у космічній діяльності. У цьому контексті Антипенко В.Ф. зазначає: «За браком міжнародної кримінологічної спеціалізації, за межами уваги кримінологічної науки (а отже і міжнародного права) залишається (або відслідковується через перекручені оцінки їх сутності) низка детермінантів міжнародної конфліктності, що утворює зростання загроз міжнародному миру і безпеці» [5, с. 71].

Важливе значення для забезпечення міжнародної кримінологічної космічної безпеки має попередження та нейтралізація загроз та викликів міжнародній космічній безпеці. Загрозами кримінологічній космічній безпеці є реальні впливи, специфічні соціальні явища, процеси, які ускладнюють або унеможливають реалізацію міжнародних або національних інтересів і створюють політичну, військову, екологічну, економічну та іншу небезпеку як інтересам окремої нації, так і світовій спільноті. Слід враховувати, що космічна діяльність передбачає як міждержавні, так і транснаціональні та регіональні форми співпраці, що відповідно створює такі ж форми протиправної діяльності, тобто об'єкт кримінологічної безпеки не обмежується внутрішньо-національними інтересами.

Є зрозумілим, що нормативна база космічного міжнародного права, а також Керівні принципи забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності, є добровільними нормами, а не обов'язковими законами, що, на жаль, не сприяє вирішенню складних проблем, пов'язаних із космічною діяльністю. Потребує змін космічне законодавство і в зв'язку з ухваленням Керівних принципів забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності [9].

Отже, аналіз тенденцій розвитку космічного міжнародного права з питань дослідження та використання космічного простору дає підстави констатувати, що наявні механізми міжнародного регулювання цієї діяльності в сучасних умовах відстають від потреб часу, що створює реальну загрозу безпеки людства. «Адже сьогодні держава – основний діючий на міжнародній арені суб'єкт міжнародного права, тому природно, що від її поведінки залежить можливість реалізації відповідальності за міжнародним правом. Вивчати цю особливу за змістом і масштабом поведінку на потреби упередження міжнародної злочинності мусить особлива, а, точніше, інша за змістом і масштабами кримінологічна наука – міжнародна кримінологія. Міжнародна кримінологія зі своїм науковим інструментарієм глобального характеру покликана «вивести» державу із тіні в сфері причинності міжнародної злочинності і надати тим самим предметності міжнародному кримінальному праву» – зазначає Антипенко В.Ф. [5, с. 71].

Так, в умовах нових геополітичних реалій та російсько-загарбницької війни в Україні були розставлені значні акценти на військовому аспекті проблеми. Загальновідомо, що одночасно з російськими спробами шантажу цивілізованого світу ядерними ударами по Україні або «брудною бомбою» на порядку денному кремлівських лідерів з'явилися нові погрози. Цього разу мова йшла про погрози знищити штучні супутники Землі, які нібито «становлять загрозу російській федерації» та використовуються для надання військової допомоги Україні. Не до вподоби супутникова мережа Starlink і Китаю [10].

Аналітики вважають це проявом нової форми тероризму, а саме – високотехнологічний тероризм, складовими якого є кібертероризм (електронний, комп'ютерний) і космічний тероризм.

Фактично з боку російської федерації мають місце прояви космічного тероризму, який полягає в загрозі існуючому міжнародному порядку. Саме через загрозу насильства сучасний космічний тероризм може стати реальністю і виступає однією з найсерйозніших загроз міжнародному миру і безпеці. При цьому слід враховувати, що на орбіті є десятки космічних апаратів з носіями ядерних та іонізуючих джерел живлення, то це робить їх надзвичайно небезпечними у випадку ціленаправленого впливу на космічний апарат іншої сторони з метою виведення його з орбіти і направлення в задану точку земної кулі... Не зважаючи на те, що вказана ситуація не набула розголосу, а широким загалом не вживається термін «космічний тероризм», це не знімає проблему щодо реальної загрози для всього людства.

Є зрозумілим, що «космічний тероризм», став не просто наслідком глобалізаційних процесів, а є дуже ефективним засобом для досягнення протиправних цілей окремими державами, як правило, з диктаторськими режимами.

Саме тому в міжнародному праві серед декількох наукових підходів щодо розбудови стратегічної моделі міжнародної системи боротьби з тероризмом, превалує силовий підхід. «Прихильники моделі силового підходу (знищення терористів) розглядають тероризм крізь призму кримінально-правової категорії, оперативно-розшукової діяльності та міжнародно-правових методів регулювання боротьби з тероризмом. Головним лейтмотивом цієї теорії є визнання тероризму найнебезпечнішим міжнародним злочином, який необхідно знищити «під корінь». Найбільш вираженим послідовником такої теорії на міжнародній арені виступають США, які в своїй оборонній доктрині, посилаючись на право на самооборону, прописали можливість нанесення військових ударів по базам терористів та тим, хто їх фінансує чи активно підтримує» – зазначає М. Кучерук [11, с. 12].

Серед науковців питання протидії тероризму крізь призму кримінально-правової категорії, оперативно-розшукової діяльності та міжнародно-правових методів розділяють: В. Антипенко («Боротьба з сучасним тероризмом: міжнародно-правові підходи»), Т. Бояр-Сазонович («Міжнародний тероризм і міжнародна законність»), Т. Денікер («Стратегія антитерору»), В. Смелянов («Проблеми відповідальності за міжнародний тероризм»).

Отже, космічний тероризм є складним, багатоплановим негативним проявом процесу глобалізації і доповнює існуюче різноманіття форм тероризму новою, більш високотехнологічною його формою. Ефективна боротьба з космічним тероризмом, на думку фахівців, можлива тільки на основі кримінологічних заходів, а саме превентивних методів: у виявленні, усуненні, нейтралізації, локалізації і мінімізації дії тих чинників і причин, які або породжують космічний тероризм, або йому сприяють.

Проте, Антипенко В.Ф. зазначає: «Національний» підхід у кримінології зашкоджує дослідженню причинності і змісту планетарної небезпеки, яка виходить від таких тяжких міжнародних злочинів як тероризм і агресія...

Не досягнуто порозуміння навіть у визначенні загальноприйнятих понять таких глобально небезпечних злочинів як тероризм і агресія. Чого ж варта за таких умов та «запекла» боротьба, яка, зокрема, ведеться в міжнародному просторі з тероризмом? Як можна системно напрацьовувати міжнародно-правовий інструментарій і налагоджувати боротьбу із злочином, сутність якого і кваліфікаційний склад не усвідомлено?

Не дивно, що від такого «впливу» з боку кримінологічної науки і тероризм, і збройна агресивність на планеті лише поширюються, відбувається їхня ескалація. Зважаючи на це, знову постає питання, чи може кримінологічна наука, яка створила (або не створила?) теоретичну базу для таких результатів, точніше для їх відсутності, а подекуди сприяла зворотному ефекту, вважатися цільною і самодостатньою?

Мабуть ні. На безпорадність чинної кримінології або, щонайменше, на її неспроможність, нездатність охопити дослідницькою увагою міжнародну конфліктність вказує слабка наукова база гуманітарної сфери, що покликана створювати підґрунтя для диференціації міжнародних злочинів. Наприклад, слідує традиційним методам і критеріям оцінки злочинності (що значною мірою виходить із внутрішнього кримінального права), кримінологія логічним чином визначає тероризм як різновид транснаціональної злочинності, яка

виявляється в основному в особливо небезпечних діях. Таким чином, у тероризмі криміналізації підлягають явні суспільно небезпечні дії і система їх організації, що цілком диференціюється із кримінологічними схемами, які застосовуються у сфері транснаціональної організованої злочинності. Між тим, міжнародне суспільство це зовсім інша аніж та, що базується на структурі держави, соціальна цілісність, і дослідження конфліктності в межах цієї цілісності також мусить мати іншу, відмінну від «внутрішньодержавної» методологію. Нерозуміння і неврахування цього веде до спрощення, а то й до примітивізму в кримінологічній науці, що у кінцевому підсумку, результує викривлення у кримінально-правовій характеристиці тероризму, агресії і інших серйозних міжнародно-правових порушень. Недосконала кримінологія певним чином дезорієнтує міжнародне кримінальне право, його нормативну спрямованість. Внаслідок такої недосконалості виникають додаткові міжнародні подразники, додаткова міжнародна конфліктність, оскільки за межами міжнародного кримінально-правового впливу і відповідальності залишаються не вивченими, а в деяких випадках, і не викритими, цією кримінологією, суттєві суб'єкти міжнародних злочинів. Тобто з певною часткою умовності можна ставити проблему криміногенності кримінології.

Слід при цьому зауважити, що зміна назви сама по собі нічого до змісту міжнародного напрямку в кримінологічній науці не додає. Важливою сферою діяльності міжнародної кримінології є дослідження у цілому легітимної поведінки держав та інших міжнародних акторів і здатність виявити в ній кримінальну або таку, що підлягає криміналізації за міжнародним правом сутність» [5, с. 71].

Висновки. Як видається, досягнення цієї мети може бути перенесено в практику кримінологічної моделі космічної безпеки та послужити базою для формування цілісної концепції кримінологічної космічної безпеки. За для цього, необхідна об'єктивна зацікавленість космічних держав у стабільності міжнародного космічного правопорядку, додержання норм міжнародного космічного права та чіткого функціонування механізму міжнародно-правового регулювання космічних відносин, що стане рушійною силою у вдосконаленні нормативної основи, здатної створити атмосферу безпеки в космічній сфері, вирішити питання запобігання і протидії протиправній поведінці в космічних відносинах та стане одним із пріоритетних напрямків наукових розробок сучасної кримінології у системі кримінологічних інститутів.

Концепція міжнародної кримінологічної космічної безпеки викликана необхідністю формування нової ідеології протидії правопорушенням в космічній діяльності та враховує практичну необхідність розробки науково обґрунтованих інноваційних механізмів та технологій охорони соціуму від загроз криміногенного характеру і головне гарантування максимального усунення суспільно шкідливих наслідків. Як видається, одним з пріоритетних завдань міжнародної космічної безпеки мають стати базові орієнтири для формування міжнародної кримінологічної політики, перманентний моніторинг загроз та соціальне управління ризиками кримінологічної космічної безпеки.

«Сам факт виникнення і формування як самостійних таких наук у якості «міжнародних» з їх відмінною методологією і окремим предметом дослідження, яким є міжнародне суспільство як соціальна цілісність (у відповідності до сфери зацікавленості кожної науки), вказує, що сумарний продукт цих наук, який надходитиме на потреби кримінології, так само визначає останню як науку міжнародну за своїм змістом і призначенням.

Нарешті слід нагадати, що міжнародний зміст кримінологічної науки передбачає значну політизованість, точніше «геополітизованість», оскільки за характеристиками свого предмету, методу і наукового інструментарію покликаний досліджувати криміногенні чинники глобалізації і пов'язаної з нею системної кризи світоустрою» – резюмує Антипенко В.Ф. [5, с. 75].

Список використаних джерел:

1. Антипенко В.Ф. Щодо проблем ефективності міжнародного права. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 1042. С. 58–60.
2. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник у 2-х ч. / Омельчук В.А., Стрельбицький М.П., Гордієнко С.Г.; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 304 с.
3. Cesar Jaramillo. *Journal of Space Security Index*, 7 (library and Archives Canada Cataloguing in Publications Data 2011) <<https://spacesecurityindex.org/wp-content/uploads/2019/10/space.security.2011.revised.pdf>> accessed 20 October 2024 (in English).
4. Стельмах О. С. Міжнародно – правовий режим безпеки дослідження та використання космічного простору в мирних цілях : автореф. дис. ... канд. юрид. наук (д-ра філософії) : 12.00.11 / Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2015. 24 с.
5. Антипенко В.Ф. Міжнародне кримінальне право і міжнародна кримінологія: проблема взаємозв'язку. *Міжнародна кримінологія: стан і перспективи* : збірник матеріалів круглого столу (м. Одеса, 2010 р.). Одеса, 2010. С. 66–75.
6. Міжнародне публічне право: навчальний посібник/ Теліпка В.Е., Овчаренко А.С.; за заг. ред. Теліпка В. Е. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
7. Шишка Р.Б. Правовий режим космічних об'єктів: наукова доктрина. *Advanced Space Law*, 2018, Volume 2, С. 63–69.
8. Мозоль С.А. Класифікація рівнів кримінологічної безпеки. *Форум права*. 2017. № 5. С. 252–258.
9. Сорока Л.В. Керівні принципи забезпечення довгострокової стійкості космічної діяльності як основа нової космічної доктрини. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 2, 2020. С. 484–486.
10. SpaceX Starlink Маска під прицілом китайських військових? URL: <https://www.dw.com/uk/spacex-starlink-ilona-mask-pid-prytsilom-kytayskykh-viiskovykh-a-62011269/a-62011269> (дата звернення: 10.10.2024).
- Кучерук М.Н. Теоретичні засади дослідження феномену протидії тероризму з погляду міжнародного права. *«Правові системи»*. Науково-практичний електронний журнал, №№1/2, 2017. С. 3–24.

